

Segélyből él az összes cigány?
„Sok milliárd forint segély megy el a cigányokra az adófizetők pénzéből, a romák az államon élősködnek” – hangzanak közkeletű nézetek. Mennyi pénz valójában az a sok milliárd, és mire kapják a romák? Az alábbiakban az Index e témában készült összeállítását idézzük.

Állítás: A cigányok a nem cigányoktól veszik el az állam pénzét.

Válasz: Szinte alig akad a cigányoknak cigányságukért járó állami támogatás. A magyar állam pedig szociális alapon segít, és a hátrányos helyzetűek között sok a roma.
A cigányok a nem cigányokhoz hasonlóan valóban kapnak az államtól pénzt, de kevés az olyan támogatás, ami cigányságukért jár. A kilencvenes évek vége óta az állam a hazai cigányság ügyét nem kisebbségi, hanem szociális kérdésként kezeli. Többek között azért is, mert Magyarország színvak, nálunk hivatalosan azt is bonyolult megállapítani, hogy egyáltalán ki a cigány. A magyarországi romák nagy részének helyzetét és azzal a nem cigányokkal való feszült viszonyt gazdasági, állami beavatkozással lehet javítani. Ahhoz pedig pénz kell.

Állítás: Milliárdok mennek el a romákra.

Válasz: Tíz év alatt harmad annyi pénz ment a romákra, mint egy év alatt például mező-, erdő-, hal- és vadgazdálkodásra, és negyed annyi, mint mondjuk a nonprofit szervezetekre összesen egy év alatt. Az állam pártoktól függetlenül rendkívül ügyetlenül kezeli a hazai romaügyet.
A cigányok és nem cigányok rossz viszonyának kardinális pontja a rendszerváltás utáni kormányok impotens cigánypolitikája, amit az Állami Számvevőszéknek a cigánytámogatásokat vizsgáló 2008-as jelentése is hangsúlyozott. Kevés dolog közös a két nagy politikai oldalban, de a cigányokkal kapcsolatos bénázás 1990 óta az.

Az Állami Számvevőszék Módszertani Intézete szerint a kormányok a cigányság integrációjára a becsült adatok szerint 1996 és 2006 között összesen százhúszmilliárd forintot fordítottak. Ez az összeg nem tartalmazza azokat a támogatásokat (például családi pótlék, szociális segélyek) amelyekben roma és nem roma egyaránt részesült. Százhúszmilliárd forint soknak tűnik, de hatszázezer romával számolva, fejenként csupán 1666 forint havonta.

Összehasonlításképpen: mező-, erdő-, hal- és vadgazdálkodásra idén háronszázhúsz-háromszázharmincmlliárd forintot szán az állam, 2000 és 2008 között ezerötszázmilliárd forintot fordított a költségvetés lakástámogatásra. A MÁV évente durván százkilencvenmilliárd forintot kap a költségvetésből különböző jogcímeken, és néhány évente felhalmozódó adósságaiból is átvállal pár tízmilliárdot a költségvetés. Egyetlen év alatt négyszáztízmilliárdot fordít a költségvetés nonprofit szervezetek támogatására, a vállalkozások egy év alatt különféle jogcímeken nyolcszázmilliárd forint körüli összeget kapnak, kulturális tevékenységekre csak idén száznyolcvanmilliárd forintot fordítunk.

A romaügyi fejlesztéseket kizárólag hosszú távú, összehangolt munkával lehet hatékonyan megoldani, és a magyar állam az elmúlt tizenhét évben erre nem volt képes. Az ÁSZ-jelentés komoly kritikával illeti a rendszerváltás utáni kormányokat, amiért töredezetté, átláthatatlanná tették a rendszert. Egyáltalán nem volt például sok évre kiterjedő, hosszú távú stratégia (a kilencvenes évek végén kidolgoztak egyet, de nem fogadták el), de a középtávúak is haszontalanok maradtak.

Az Állami Számvevőszék vizsgálata sorolja a bajokat:
„A költségvetési források szétforgácsolódtak a tárcák között, egyes részfeladatokra több esetben jelképes összegeket terveztek, és fordítottak a tárcák, a forrásfelhasználás nem

transzparens, nehezen ellenőrizhető. [...] A tényleges roma célú felhasználásra, annak ellenőrzésére nem voltak kidolgozott módszerek, a cigány társadalmi szervezetek számára különösen átláthatatlan volt a programok megvalósítása.”

Önmagában zavarossá tette a helyzetet, hogy állandóan más volt a romaügy gazdája. A rendszerváltás óta hat különböző tárca felelt érte, koordinációs feladatait négy különböző szervezet látta el:
„A roma népesség életkörülményeinek javítását finanszírozó rendszer nem felelt meg a korszerű, átlátható közpénzgazdálkodás követelményeinek.”

Több oldalról is meg lehet fogni, hogy a magyar állam miért nem tudott hatékonyan eljárni a cigányok integrálásában. Biztosan szerepet játszottak intézményi szinten is a cigányokkal kapcsolatos nagy fokú előítéletek, de ennél prózaibb okok is vannak: egy magas rangú politikus szerint azért bénázott mindenki, mert egyszerűen nincs, nem volt jó, kreatív ötletük, hogy egyáltalán mit kellene csinálni, illetve a cigánykérdéstől – a Jobbik megjelenéséig – pártoktól függetlenül kínos, szavazatvesztő témaként óvakodtak a politikusok.

Állítás: A cigányokra többet költ a magyar állam, mint a nem cigányokra.

Válasz: Valójában társadalmi helyzet és nem etnikai alapon költ az állam. Becslések szerint a halmozottan hátrányos helyzetű magyaroknak a fele cigány.
Egy magyar állampolgár etnikai hátterénél könnyebb megállapítani, hogy milyen a társadalmi helyzete, erre léteznek objektív, nem titkolt mutatók. Milyen iskolai végzettsége van? Jár-e dolgozni? Van-e bármilyen jövedelme? Ezek alapján jött létre a hátrányos helyzetűnek és a halmozottan hátrányos helyzetűnek nevezett kategóriapáros, ezekhez kötik a legtöbb oktatástámogató juttatást.

Csupán becsülni lehet, hogy közöttük hány roma van, de a legrosszabb helyzetben lévő, halmozottan hátrányos helyzetűeknek – az Oktatási Minisztérium Esélyegyenlőségi főigazgató-helyettese szerint – csupán fele cigány. Sárközi Gábor, aki egy tízezer fős vizsgálati mintára alapozza állításait.

Magyarországon tehát az állam elsősorban szociális alapon támogat, azonban az elmúlt évtizedben megválaszolatlam maradt az a kérdés, hogy a mindenkire egységesen vonatkozó szegénységpolitika volna-ejobb, vagy az, amely célzottan a cigányoknak szánt programokat is alkalmaz. 1995 óta kevert rendszer van, vagyis a cigányság helyzetének átfogó javítását célul kitűző első kormányhatározat óta a magyar kormányok a cigányság problémáit egyszerre kezelik kisebbségi és szociális kérdésként. (...)

Állítás: A roma iskolásoknak megy az oktatási támogatások nagyja.

Válasz: A romák társadalmi lemaradásának egyik legfőbb oka az alacsony iskolai végzettség, ezért valóban kiemelten kezeli őket az oktatási tárca. Mégis csupán egyetlen állami roma ösztöndíj létezik.
A romák társadalmi lemaradásának egyik legfőbb oka az alacsony iskolai végzettség, a cigányok iskolai részvételét vizsgáló kutatások szerint a családok négyötöde rossz jövedelmi helyzete miatt nem engedheti meg magának, hogy gyereke továbbtanuljon. Nem a drága tolltartóról van itt szó, inkább arról, hogy a szülőknek nincs pénzük cipőre, tanszerekre, megfelelő ruhára. A felsőoktatási tandíjról nem is beszélve.

Az egyik legrégebbi állami ösztöndíjprogram a szociális tárca által felügyelt Magyarországi Cigányokért Közalapítványhoz kötődik. Az általános iskolától a felsőfokú tanulmányokig támogatja konkrét, havi öt-tizenötezer forintos összeggel a pályázó diákokat. Cserébe nyilatkozniuk kell arról, hogy cigánynak tartják-e magukat. Sárközi Gábor problémásnak tartja, hogy a közalapítvány nem tart közvetlen viszonyt a pályázókkal, semmifajta támogató programot nem köt a pénzhez. Az ösztöndíj jó (3,5 feletti) tanulmányi átlaghoz van kötve, követéses vizsgálat azonban nincs arról, hogy a tanulmányi előmenetel, a továbbtanulás miként halad.

Az általános iskolások 2008–2009-es tanévben évi huszonöt-harmincezer forintra, a gimnazisták negyvenezer forintra pályázhattak, és előnyben voltak azok a tanulók, akiknek a helyi cigány kisebbségi önkormányzat (CKÖ) ajánlást adott. A közalapítvány így akarja kivédeni, hogy nem cigányok is jelentkezzenek az ösztöndíjra, ez az eljárás mégis aggályos, mert az CKÖ-nek nincs joga arra, hogy eldöntse valakiről, hogy cigány-e, vagy sem.

Szintén állami, de nem célzottan cigányoknak szóló, hanem szociális alapú oktatási program az Útravaló is. Erre hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű diákok és tanáraik közösen pályázhatnak. A diák és tanára is 3000-4500 forint havi ösztöndíjat kap, és ha a diák javít a jegyein, az oktató prémiumot is kap.
Közvetve a cigányokat érintheti az a támogatás is, amit 2007 óta iskolák, pedagógusok kapnak, ha részt vesznek a cigányok integrációjában. Erre megy el a lenagyobb állami összeg, összesen 2,3 milliárd forint, ami gyerekekre lebontva kb. hatvanezer forint évente. Nem a szülő kapja, hanem az iskola fenntartója, vagyis az önkormányzat, az egyház vagy az alapítvány.

Az intézményeknek járó integrációs támogatástól sokat vár a tárca, ugyanis belátják, hogy a hátrányos helyzetűeknek szóló korábbi állami programok haszontalanok voltak, a kilencvenes évek közepén a roma gyerekek felzárkóztatását célzó oktatási program egyenesen növelte a szegregációt. Fleck Gábor kutatása szerint 2003-ban egymilliárd forint ment el egy Phare-programra, ahol az iskolák és fenntartó önkormányzatok a pénzeket „a célcsoport érdekeit semmiben sem érintő célokra költötték” – fogalmaz a jelentés.

Azóta – az éppen a cigánytámogatások körüli botrányoktól megtépázott – oktatási tárca elsősorban az integrációs támogatás révén igyekszik hatékonyabb oktatási programokkal segíteni a romák iskolai előmenetelét.

Állítás: Nagy a cigány család, ezért több a családi pótlék.

Válasz: A roma családokban valóban több a gyerek, és a családi támogatás származástól

függetlenül mindenkinek jár. Magyarországon a gyerekekkel kapcsolatos családi támogatások alanyi jogon, származástól függetlenül mindenkinek járnak. A roma családokban a nem romáknál nagyobb a gyerekszám, így családi pótlékból arányaiban a cigányoknak több pénz jut. (A Marketing Centrum 2009-es romakutatása szerint a nem cigány családokban átlagosan 2,8 fő van, a cigány családokban pedig 4,2.). A családi pótlék gyerekszámtól függően, gyerekenként havonta 12-17 ezer forint.

Állítás: Az összes cigány segélyből él.

Válasz: Magyarországon összesen kétszázezren élnek segélyből. Becslések szerint harminc-ötven százalékuk lehet roma. A Szociális és Családügyi Minisztérium adatai szerint összesen kétszázezer olyan ember van Magyarországon, aki rendszeres szociális támogatásban részesül, ők azok, akik valóban segélyből élnek. Még ha mindegyikük cigány lenne, akkor is csak a cigányok harmadáról lenne szó, így az az álláspont, hogy általában a cigányok segélyből élnek, nyilvánvalóan hamis. Ladányi János romakutató becslései szerint ennek a kétszázezernek ma körülbelül harminc-ötven százaléka lehet roma.
A munkából teljesen kiszoruló kétszázezer magyar havonta fejenként a családi jövedelemhatárhoz igazodó összeget, maximum ötvenhétezer forintot kaphat az államtól.

Célzottan csak cigányoknak járó munkaerőpiaci támogatás nincs, csak szociális alapon, illetve a legrosszabb területeken élőknek járók vannak. Szociális alapon működik 2008 óta az Út a munkához program, ami a segélyből élés ellenében a közmunkára ösztönzi elsősorban a tartósan munkanélküli férfiakat.

Állítás: A fejlesztések gátja az adatvédelem?

Válasz: Két fő álláspont vetekszik: az egyik szerint a megoldásokhoz jó volna tudni, ki cigány. A másik szerint felesleges tudni, ki a cigány, anélkül is célozhatóak a támogatások.

Ahogy arról korábbi cikkünkben részletesen írtunk, a vállalt etnikai identitás, a ki a cigány kérdése Magyarországon komoly problémákba ütközik.
A cigányok jelentős része él mélyszegénységben, és addig, amíg nem tudjuk, ki a cigány, megoldhatatlan a romákkal kapcsolatos legtöbb fejlesztés, a cigány gyerekek esélyegyenlőségének biztosítása és hátrányaik kompenzálása, vallja Zsigó Jenő, a Magyarországi Roma Parlament elnöke. A Roma Parlament 2009-es kiadványában így fogalmaz:

„Az idézett értékelések azt mutatják, hogy a nemzeti fejlesztési tervek, illetve az ezek alapján kidolgozott operatív programok önmagukban nem voltak alkalmasak arra, hogy a cigányság felemelkedését szolgáló intézkedéseket, a hozzájuk rendelt támogatásokat és az elvárt eredményeket rendszerbe foglalják. Ennek egyik legfontosabb szakmai oka továbbra is az, hogy a programok céljaikban tartalmazzák a cigányság felemelkedésének kiemelt támogatását, azonban a támogatások célzottságának növeléséhez, illetve a célba érés méréséhez szükséges objektív indikátorokat – a korábban említett adatfelvételei tilalmakra való hivatkozással – általában nem alkalmaznak.”

Az Állami Számvevőszék Fejlesztési és Módszertani Intézete szerint az etnikai célú adatgyűjtés helyzete a roma integrációt szolgáló pénzek eredményes felhasználásának egyik legkomolyabb akadályát képezi. 2008. májusi tanulmányukban javaslatokat is tettek a helyzet megoldására. Az intézet szerint mielőbb meg kell teremteni annak feltételét, hogy a romákról helyzetük felmérése és javítása érdekében – az európai adatvédelmi normák figyelembevételével – hivatalosan adatokat lehessen gyűjteni:
„Elvi döntést szükséges hozni arról, hogy milyen esetekben célszerű a költségvetési támogatások, a felzárkóztató programok célcsoportjaként kifejezetten a cigányságot, vagy annak egyes csoportjait nevesíteni.” (...)

Az ilyen adatgyűjtés indokoltsága azonban szakmailag kevéssé védhető: az adatgyűjtés célhoz kötöttsége erősen kétséges olyan társadalmi jelenségekkel kapcsolatban, amelyek nem az állampolgárok származásával, hanem társadalmi státuszukkal hozható összefüggésbe.
Az etnikai adatgyűjtés ráadásul a népszámlálások és a kisebbségi választások alapján is bizonyítottan szélsőségesen alacsony eredményt produkál, azaz az érintettek nem szívesen nyilatkoznak e kérdésben. (...)

A politikusok azzal is gyakran érvelnek, hogy a Magyarországon élő előítéletek miatt nem jutnak semmire a romák helyzetének javítását célzó programok. Az érvelés részben helyes, de a felelősség megoszlik: ahogy látható volt, a nyomorúságos helyzetnek leginkább nem a romák, nem is a „kirekesztő többségi társadalom”, hanem pártszínektől függetlenül az állam az oka.

Néha a nem roma is roma

Bár Magyarországon a cigány kisebbségi lét gyakran kemény kirekesztéssel, elutasítással jár, azért vannak területek, ahol a kisebbségi lét előnyökkel jár. Többletjogosítványai vannak a tizenhárom bevett kisebbségnek például a különféle ösztöndíjak terén. Ennek azonban feltétele az önbevallás, és problémája, hogy az is vallhatja magát adott kisebbségnek tartozónak, aki egyáltalán nem az ...

(Forrás:Index)